

Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları

Çalışma Birimleri Dizisi 16

Kadınların Yaşamı *ve* Kadın Ruh Sağlığı

Editörler: **Şahika Yüksel**
Leyla Gülseren
Ayşe Devrim Başterzi

Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı

Türkiye Psikiyatri Derneği (Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.)

ISBN: 978-605-62537-7-5

1. Baskı: Nisan 2013, Ankara

Editörler:

Şahika Yüksel
Leyla Gülseren
Ayşe Devrim Başterzi

Seri Editörü:

Tunç Alkın
Türkiye Psikiyatri Derneği Genel Başkanı

Son Okuma:

Tolga Binbay
Türkiye Psikiyatri Derneği Yayıncılık Kurulu

Tasarım ve Uygulama:

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın yayın ve Tanıtım Ltd. Şti.,
Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara
Tel: (0.312) 431 30 62

Baskı:

Pelin Ofset Matbaacılık
İvedik O.S.B Matbaacılar Sitesi
1514. Sk. No: 28 Yenimahalle / Ankara
Tel: (0.312) 395 25 80

Baskı Tarihi:

Nisan 2013

TÜRKİYE PSİKIYATRİ DERNEĞİ
KADIN RUH SAĞLIĞI ÇALIŞMA BİRİMİ

Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı

Editörler:

Şahika Yüksel

Leyla Gülseren

Ayşe Devrim Başterzi

Seri Editörü:

Tunç Alkın

Türkiye Psikiyatri Derneği Genel Başkanı

Çalışma Birimleri Dizisi – No: 16

İçindekiler

Yazarlar	vii
Sunuş	ix
Önsöz	x
I. GİRİŞ	1
1. Cinsiyet Rollerini.....	3
<i>Ayten Zara, Burçak Özdemir</i>	
2. Kadınlık ve Hastalık Rolü	13
<i>Demet Güleç Öyekçin</i>	
3. Geçmişten Bugüne Kadın ve Ruh Sağlığı.....	25
<i>Leyla Gülseren</i>	
4. Cinsiyet Rolü ve Psikopatoloji.....	36
<i>Neşe Direk</i>	
II. KADINLAR VE RUHSAL BOZUKLUKLARDA CİNSİYETE GÖRE FARKLAR	45
5. Nöroendokrin ve Nörotransmitter Sistemlerinde Cinsiyet Farklılıkları	47
<i>Feryal Çam Çelikel</i>	
6. Psikofarmakolojide Cinsiyet Farklılıkları	56
<i>Figen Çulha Ateşçi</i>	
7. Kadın ve Psikoz	68
<i>Nesrin Buket Tomruk</i>	
8. Kadın ve Duygudurum Bozuklukları	99
<i>Sermin Kesebir, Arzu Bayrak</i>	
9. Kadın ve Anksiyete Bozuklukları	117
<i>Peykan G. Gökalp</i>	
10. Kadın ve Somatoform Bozukluklar	130
<i>Zeliha Tunca</i>	
11. Kadın ve Dissosiyatif Bozukluklar	142
<i>Vedat Şar</i>	
12. Kadın ve Travma Sonrası Gelişen Bozukluklar	163
<i>Pervin Sevdâ Bıkmaz, Şahika Yüksel</i>	
13. Kadın ve Alkol/Madde Kullanımıyla İlgili Bozukluklar	185
<i>Yıldız Akvardar</i>	
III. KADINLARIN BEDENİ, BEDENLERİNİN KONTROLÜ VE SORUNLAR.....	195
Kadın Cinselliği ve Sorunlar	
14. Kadın İçin Cinsel Sağlık Nasıl Tanımlanır?.....	199
<i>Suzan Saner</i>	
15. Kadınlarda Cinsel İşlev Bozuklukları	210
<i>Münevver Hacıoğlu Yıldırım</i>	
16. Kendi Cinsiyetine Yakın Olan Kadınlar: Lezbiyenlik	227
<i>Seven Kaptan</i>	

Kadınlar ve Farklı Yaşam Dönemleriyle Bağlantılı Sorunlar

17. **Ergenlik ve Ruh Sağlığı**..... 237
Nahit Motavallı Mukaddes, Ayşe Kılınçaslan
18. **Gebelik ve Ruh Sağlığı**.....261
Nazan Aydın, Mustafa Güleç
19. **Lohusalık ve Ruh Sağlığı**287
Leyla Gülseren
20. **Menopoz ve Ruh Sağlığı**319
Gülfizar Sözeri Varma, Nalan Kalkan Oğuzhanoğlu
21. **Çocuk Sahibi Olamayan Kadınlar ve Ruh Sağlığı**.....331
Demet Gülpek
22. **Hormonal Doğum Kontrolünün Psikiyatrik Yönü**344
Nesrin Buket Tomruk
23. **Premenstrüel Sendrom ve Premenstrüel Disforik Bozukluk**.....366
Fisun Akdeniz

Kadınlar ve Yeme Bozuklukları

24. **Anoreksiya Nervoz ve Bulimiya Nervoz**379
Banu Aslantaş Ertekin, Başak Yücel
25. **Çok Yemek (Şişmanlık)**403
Başak Yücel, Banu Aslantaş Ertekin

Kadınların Yaşantısı, Aile, Evlilik ve Ruh Sağlığı

26. **Romantik Evlilik Mitinin Ötesinde: Gerçeğe “Uyanmak”**411
Mahan Doğrusöz
27. **Çok Eşli Evlilik**.....421
Özlem Orhan
28. **Toplumsal Yönüyle Annelik**.....430
Ayşe Devrim Başterzi
29. **Kadın ve Annelik: Psikanalitik Bir Yaklaşım**.....439
Peykan G. Gökalp
30. **Doğurganlığın Kontrolü ve Kadın Bedeni Üzerindeki Denetim**.....445
Aslıhan Polat, Nermin Gündüz, Hatice Södan Turan
31. **Kürtaj ve Ruh Sağlığı**.....455
Aslıhan Polat
32. **Evlilik Biterken Aile Terapisi**465
*Nuşin S. Baydemir, Çiğdem Alper, Çiğdem Toksoy, Seniha N. Gürçağ,
Tuğçe Kürkçüoğlu, Burcu T. Lal*

IV. KADIN RUH SAĞLIĞINI ETKİLEYEN SOSYAL ETMENLER479

33. **Kadın ve Yaşlılık**481
Nalan Kalkan Oğuzhanoğlu
34. **Engelli Kadınların Sorunları**494
Işıl Bulut, Arzu İçağasıoğlu Çoban
35. **Dul Kadın**509
Verda Tüzer
36. **Kadın ve Boşanma**522
Verda Tüzer

37. Kadının Görünmeyen Emeği: Görünmeyen Emeğin Görünürlüğü Üzerine Bir Tartışma.....	531
<i>Ayşe Devrim Başterzi, Ayşe Gül Yılgör</i>	
38. Çalışan Kadın ve Ruh Sağlığı.....	544
<i>Melda Yaman Öztürk, Zerrin Oğlağı</i>	
39. Şiddetle Mücadelede Yasal Yollar ve Başvuru Merkezleri.....	555
<i>Deniz Bayram, Selime Büyükgöze</i>	
V. KADIN VE PSİKOTERAPİ	567
40. Psikanalitik Kuramda Kadınlık.....	569
<i>Adile Uyar</i>	
41. Bilişsel Davranışçı Terapi.....	579
<i>Aslıhan Sayın</i>	
42. Kadın Duyarlı Çift Terapisi	587
<i>Nuşin Sarımurat Baydemir</i>	
43. Cinsel Terapi.....	595
<i>Ceyda Güvenç, Nesrin Yetkin</i>	
44. Kadın Hasta ve Doktor-Terapist İlişkisinde Cinsiyete Bağlı Ayrımcılık	613
<i>Özge Doğanavşargil-Baysal</i>	
VI. KADIN VE ÖLÜM	621
45. Kadınlarda Özkıyım	623
<i>Sibel Çakır</i>	
46. “Katilim Yatağımda” Yanı Başımızdaki Salgın; Kadın Cinayetleri	634
<i>Özge Yenier Duman.....</i>	
47. Kadın ve Yas.....	649
<i>Ayşegül Sütçü</i>	
VII. KADINLARLA YAPILAN ARAŞTIRMALARDA YÖNTEMLER, YÖNTEM SORUNLARI VE CİNSİYET YANLILIKLARI	665
48. Kadınlarla Yapılan Araştırmalarda Cinsiyet Yanlılıkları ve Yöntem Sorunları	667
<i>Aslıhan Polat, Hatice Södan Turan, Gonca Kaynar Keçeli</i>	
VIII. KADINLAR VE YASALAR: YASALARI NASIL OKUMALI?	677
49. Kadınlar ve Yasalar: Yasaları Nasıl Okumalı?.....	679
<i>Ayşegül Aksakal</i>	
IX. GÜCÜ KÖTÜYE KULLANAN ERKEKLER	695
50. İffet Üstünden Gücün Kontrolü	697
<i>Ayşe Önal</i>	
51. Cinsel Saldırıda Bulunan Erkekler	702
<i>Zeynep Belma Gölge</i>	
X. TÜRKİYE PSİKIYATRİ DERNEĞİ KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ÖNLEME GÖREV GRUBU RAPORU.....	715
52. Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Görev Grubu Raporu	717
<i>Şahika Yüksel, Ayşe Devrim Başterzi</i>	

Sunuş

Elinizdeki kitabın yalnızca Türkiye’de değil dünya üzerinde de çok az benzerinin bulunduğunu sizin de fark ettiğinizi düşünüyorum. Çok kapsamlı bir eser bu. Bu kitap başta ruh sağlığı çalışanları olmak üzere tüm sosyal bilimciler için önemli bir referans niteliğindedir. Biyolojiden psikolojiye, sosyolojik yönünden hukuki durumuna, yaşam vermesinden ölümüne kadar, kadınlar ve kadınların ruh halleri yazılmıştır bu kitapta. Yazarları da büyük çoğunlukla kadındır. Böylece ele alınan konular belli önyargılardan, çifte standartlardan ve klişelerden arındırılmıştır. Buna karşılık, nesnellik ve bilimsellikten hiç ödün vermeyerek, özenle yazıldığını göreceksiniz okuduğunuzda.

Kadın olmanın ve kadın sorunlarının çok yönlü ve biçimde ele alınması gerçekten büyük bir emek gerektirmiştir. Daha önceden değişik zamanda kadın sorunları ve hakları konusunda birçok duyarlı metne imza atmış olan TPD’nin Kadın ve Ruh Sağlığı Çalışma Birimi bu emeği vermeye gönüllü olmuştur. Tüm yazar ve editörlerin emekleri ve duyarlılığı için teşekkür ediyorum. Ortaya çıkan bu nitelikli TPD eseri için kendilerine minnettarız.

Prof. Dr. Tunç Alkın

TPD Başkanı

Önsöz

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık; sadece hasta veya sakat olmamak değil, beden, ruhen ve sosyal yönlerden tam bir iyilik durumudur. Dahası kadın, erkek, çocuk, engelli tüm insanlar aynı haklara sahiptir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, kadın ve erkeğin, toplumsal yapılarda, kaynak, güç, fırsatların kullanım eşitliğini anlatır. Dünyanın farklı ülkelerinde yapılan istatistikler eğitimde, çalışma yaşamında, işsizlikte, yoksullukta kadınların erkeklere göre dezavantajlı durumda olduğunu göstermektedir. Hala kadınlar dünya üzerindeki toplam mülkün yüzde birine, dünya üzerindeki toplam taşınabilir varlıkların %8'ine sahip.

Türkiye'de yasalara göre kadın ve erkek eşittir denilmesine rağmen güzel ve zalim ülkemizde kadınların öyküsü eşitsizlik üzerine kurulu. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2012 yılı verilerine göre Türkiye toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının statüsü konusunda 135 ülke arasında 124. sırada bulunmakta. Bu eşitsizliğin kaçınılmaz bir sonucu olarak kadınlar daha sık ruhsal hastalıklara yakalanmakta, kadın ve erkekler arasında ruh sağlığı sorunlarında rol oynayan nedenler farklı olduğu gibi kadınların tedavi hizmetlerini kullanımı ile ilgili farklılıklar da yaşanmakta. Her şekilde dezavantajlı, toplumda ve özel yaşamlarında -ailede- yerleri farklı olan özellikle engelli, yoksul kadınlar sağlık hizmetlerinden daha az pay almakta.

Bu kitabın yazılmasına karar verdiğimizde zihnimizde iki temel hedef vardı. İlki kadın ruh sağlığı alanında yazılan bir kitaptan bekleneceği gibi ruhsal hastalıklarda cinsiyete göre değişen özellikleri, farklılıkları ortaya koymaktı. İkinci hedefimiz ise bir ruh sağlığı klinisyeninin bir kadın başvuranla çalışırken neleri bilmesi ve dikkate alması gerektiğini, kadınları farklı yaşam devrelerinde ve hayatlarının her devresinde bir kadın olarak etkileyen biyolojik, psikososyal etkenleri tartışabilmektir. Yazarlarımıza iki yıl önce bugünlerde gönderdiğimiz davet, uzun yazma, tartışma, değerlendirme süreçleri sonunda Mart 2013'te tamamlandı.

Kitabın taslağını hazırlarken yazar seçiminde de aramızda hayli tartıştık. Kadın ruh sağlığıyla ilgili olarak ruh sağlığı uzmanlarının sözünün, birikiminin çok önemli olduğu konusunda hemfikirdik. Ancak kadın ruh sağlığı konusu salt bir meslek- uzmanlık grubuna sınırlı kalamayacak çok ciddi bir konu idi. Kadın ruh sağlığında işbirliğine ve ekip çalışmasına verdiğimiz önem kitabımıza da yansdı; yazarlarımız arasında psikolog, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı, avukat, gazeteci gibi farklı disiplinlerden yazarlar yer aldı. Farklı disiplinlerden kadın konusunda çalışmalar yapmış kişileri eş dost ilişkilerimizi hayli kullanarak kitabımızın yazar grubuna katarken yorulduk ama bundan çok memnunuz. Kendilerine

teşekkür ederiz. Dahası, ruh sağlığı uzmanı olan arkadaşlar klinik birikimleriyle harmanladıkları görüşleri ile klasik kitaplarda bulunamayan yazılara imza attı. İtiraf etmeliyiz ki başlangıçta uzlaştığımız “içindekiler” e zaman içinde yazılar geldikçe yine ortaklaşa kararlarla yenilerini ekledik. Bunun, kitabımızın önemli bir zenginliği olduğunu düşünüyoruz. Yazarların kadın olmasını önemsedik ve ikisi hariç tümü kadın oldu. Listeden göreceğiniz gibi kitabımızda, deneyimleriyle kitabımızı zenginleştiren klinisyenlerin yanında ümit vadeden ve kadın konusuna kafa yoran, bu konuda emek veren genç yazarlar da yer aldı.

Kitap içinde kadınlara, kadınların yaşamına farklı yönleriyle bakan birçok yazarı görebilirsiniz. Her bölüm temel olarak yazarının yazmayı planladıkları ile sınırlı olmakla birlikte değerlendirme sürecinde yayına hazırlayanların önerilerini ekleyen veya eklemeyi gerekli görmeyen yazarlarımız oldu. Her birinin emekleri ve kitabın zenginleşmesine verdikleri destek çok kıymetli. Kitabımız biraz daha iyi olsun diye mazereti olan yazarları bekleyemedik. Onlarla bir başka yayında buluşmak dileğiyle tüm yazarlarımıza emeklerini, zamanlarını TPD Kadın Ruh Sağlığı kitabına ayırdıkları için içten teşekkür ederiz.

Biz, farklı kurumlardan, farklı yaşamlardan gelen ve kitabı yayına hazırlayan üç kadın, bu süreci çok keyifli yaşadık. İktidarsız, emeği görerek ve değer vererek, tartıştık, yeniden okumalar yaptık. Tam bir işbirliği, dayanışma ve uyum içinde çalıştık. Kendi kadınlık halleri’imiz nedeniyle gündüze sığmayan değerlendirmeler gece yarısından sonra tüm hızıyla devam etti. Kitabın her yazısıyla her yazarıyla zenginleştik, bilgi dağarcığımız gelişti, ufkumuz genişledi. Bizlerin keyifle çalışarak hazırladığı bu kitabı sizin de keyif alarak okumanızı diliyoruz. Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı kitabının ruh sağlığı çalışanlarının kadın olmakla ilişkili sorunlara daha duyarlı yaklaşmalarını sağlaması; kadınların gelişmesine, haklarını kullanmasına, kendileri olabilmelerine katkıda bulunmasını diliyor ve umut ediyoruz. En içten sevgilerimizle.

Editörler

Şahika Yüksel

Leyla Gülseren

Ayşe Devrim Başterzi

Giriş

Gebelikte yaşanan hormonal ve fizyolojik değişimler ile buna eşlik eden duygusal çalkantılar ve diğer taraftan değişen rollerle ilgili beklentiler, bir ruhsal bozukluk eşlik etmese bile, sağlıkçıların ve ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin gebe bir kadına özel bir yaklaşım sergilemelerini gerektirir. Gebelik ile eş zamanlı bir ruhsal bozukluk varlığında ise hem anne hem bebeğin sağlığı söz konusu olduğundan farklı bir yaklaşım tarzı olmalıdır.

Aktif üreme dönemi, kadınlarda psikiyatrik bozukluk gelişmesi yönünden risklidir. En sık görülen ruhsal hastalıklar depresif bozukluklar ve anksiyete bozukluklarıdır. İki uçlu bozukluk ve şizofreninin ilk belirtileri de çoğunlukla bu dönemde aşikâr hale gelir. Yaygın olarak bilinenin aksine, gebelik ruhsal bozukluklara karşı koruyucu olmayıp önceki ruhsal bozukluğun alevlenmesi ya da yeni bir ruhsal bozukluğun ortaya çıkması açısından riskli bir dönemdir.

Duygudurum bozuklukları

Depresif bozukluk

Sıklık ve yaygınlık

Depresyon kadınlarda erkeklere kıyasla daha sık görülmekle beraber doğurganlık çağıları olan 25-44 yaşları arasında görülme oranı en yüksek düzeydedir (Hernandez-Diaz ve ark. 2000). Gebelikte depresyon yaygınlığını araştırmak amacıyla ülkemizde yapılan çalışmalarda %12-%36 (Çalık ve Aktaş 2011, Sevindik 2005, Karaçam ve Ançel 2009, Altınay 1999); gelişmiş ülkelerde %5-30, gelişmekte olan ülkelerde %20 civarında yaygınlık oranları saptanmıştır (Dietz ve ark. 2007, Dayan ve ark. 2006, Bilszta ve ark. 2008, Pereira ve ark. 2009).

Gebelikte depresif belirti görülme sıklığı gebelik dönemlerine göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Bennett ve arkadaşları (2004), sistematik gözden